

עטרת ראשינו

לע"נ הגה"צ ר' יחזקאל אליהו בהגה"צ ר' יהושע הורוביץ זצ"ללה"ה

עטרת ראשינו

ממשנתו של הרב אב"ד שליט"א

מי שגוי אונסו לבשל בשבת ויכול להציל עצמו ע"י שיברח חוץ לתחום של אלפיים אמה האם מותר לו

במשנתו כתבה תורתנו הקדושה ענין הצפרדיעים שסמרו נפשם וכנסנו לתוך תרתי המצרים. ובפסוקים ג"כ, ב' אמר, 'עוד זה לך תודוס איש רומי מה ארז הנגיה מישאל ועזריה שמסרו [עמ"ס] על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמם הצפרדיעים ומה צפרדיעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב ביה ועלו בביתך וכו' אנו מצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה. לפיכך נכתוב בע"ה ענין הנוגע לחיוב מסי'.

הנה המנח"ח ז"ל במצוה רצ"ו אות י"א נתפסק ספק גדול וז"ל, והנה כל המצות שנרחין מפני פ"ג הן ע"י אנס ותו ע"י חללים הפל דחיים ולא הותרו, ע"מ פ"ב אנו שבת ועיין בב"י א"ח ס' ש"ח. ה"מ, דע"י כן חולה המאכין מאכילין אותו הקל תחלה כממנאר ב"י. בימותא אן נתפסקין דרך משל, שאנס אנס לעבור על איסור בנבלה בצניעה, וכוננו להעביר לחיוב כגון דת, דדינו דיעבור בצניעה, ויש איסור קל מנבלה כגון שביעית. ואם הישראל אכיל איסור קל, גם כן ינתיים האנס כן שריאה שעבור על דת, מה ידוני. אי ינתיים יעבור על הקל ויציל נפשו באיסור קל, או אדילמא דוקא באחוז בולמוס שייך כיון דנתנכן לאכילה כתיב סתם בודאי צריכין להאכילה הקל, אבל כאן האנס לא אנסו על הקל רק על איסור החמור וכו' זה שאנסו נדחא אבל לא איסור שלא אנסו על כ"פ.

וב' המנח"ח ז"ל לפשטו הספק, מזה דל הרב"ד ז"ל בתיב ומסקים סמ"ט וז"ל, 'חולה שיש בו סכנה וצריך לשוחט לו תרנגול, למיה לא נאמר לגוי שינחרו לו אחת ובאחוז בולמוס ישנו הנהגה שאין בו אלא איסור דלא, ולא נשחוט ונדחה וישא שבת שיש בו איסור סקילה. תשובה, זה החולה איסור עומד לפינוי ומעכבו, ודאי איסור שבת ולא איסור בנבלה. דענו, שאינו נשחוט היה שבת מיה היינו במקשים לו ונבלה לאכילה, ואם אשחוט, וכיון שכן האיסור שבת לפנינו ומעכבו הוא ששכ היתר גמור לא איסור אחר, ולפיכך מותרין לו איסור שבת לא אכילה וכו'.

והר"ן ז"ל בימותא [ב' ח' מפי' תרי"ה] הביאו, והקשה עליו ס"ס אמאי לא נאכילינו בנבלה שהוא איסור קל יותר משחיטה בשבת. וז' המנח"ח ז"ל דמדברי הרב"ד ז"ל ניתן לפשוטו הספק, מדכ"ל נחשב כאנס על השחיטה ולא על הנבלה, ולפיכך שוחטין לו ואין מאכילין אותו בנבלה. ומדברי הר"ן ז"ל ופ' פג"ו, וס"ל דאעפ"י מה הדין הי' להאכילו בנבלה, מוכח דל דאע"פ דאינו אנוס על הקל מ"מ מוטב יעבור על איסור הקל ולא על החמור, וכן חסיק המנח"ח ז"ל דספקתו תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל, דלהלכה ז"ל יעבור על החמור והר"ן ז"ל יעבור על איסור הקל אע"פ דאינו אנוס ע"י עטת' המנח"ח ז"ל.

הנה טרם נבא לדרון בע"ה בגוף מסקנת המנח"ח ז"ל, מקוים יש להעיר אמאי הוצרך להקדים לסיפוקי הא דפיק"א הוי דחוייה ולא הותרה והרי גם נמצא דהוי גבד' הותרה' אינם נכין הרן ספק כיון דאנוס ע"ז ולא ע"ז.

ונראה בע"ה לבאר דבר נכון בה, ד"ל הוצרך להקדים ז"ל, והנה משנתו דתלמי מדברי הרב"ד ז"ל והר"ן ז"ל, והנה נבא לקודות, א' דהר"ן ז"ל איבא למיכין עם מה ש' הרב"ד ז"ל דכיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור שחיטה בשבת. אמר ס"ל הר"ן ז"ל דה"ו נחשב כעומד לפינוי ב' האפשריות שחיטה ונבלה, [א] תו שחיטה מדיברי הר"ן ז"ל ופיק"א בשבת היה גבד' דחוייה' דאם נימא דה"ו, התורה, הא כ' הרשב"א ז"ל בתשו' ח"ט ס"ת תר"כ, וז"ל דאם נימא דה"ו תלמי חייב לעבור על השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

ד' המנח"ח ז"ל, ופיק"א חייב לעבור על השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

ומעתה לפי"ו נמצינו למדים דלהצד פיק"א גבד' הותרה' יציאת דהרן דבספיקת המנח"ח ז"ל איזה שריצה עשה וא שוחטו וא איבא בנבלה, דאם מיהת קיימין דמדברי הר"ן ז"ל ומוכח דאם אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

ועתה לפי"ו נמצינו למדים דלהצד פיק"א גבד' הותרה' יציאת דהרן דבספיקת המנח"ח ז"ל איזה שריצה עשה וא שוחטו וא איבא בנבלה, דאם מיהת קיימין דמדברי הר"ן ז"ל ומוכח דאם אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

והנה פ"ג ב' ח' מפי' תרי"ה] הביאו, והקשה עליו ס"ס אמאי לא נאכילינו בנבלה שהוא איסור קל יותר משחיטה בשבת. וז' המנח"ח ז"ל ניתן לפשוטו הספק, מדכ"ל נחשב כאנס על השחיטה ולא על הנבלה, ולפיכך שוחטין לו ואין מאכילין אותו בנבלה. ומדברי הר"ן ז"ל ופ' פג"ו, וס"ל דאעפ"י מה הדין הי' להאכילו בנבלה, מוכח דל דאע"פ דאינו אנוס על הקל מ"מ מוטב יעבור על איסור הקל ולא על החמור, וכן חסיק המנח"ח ז"ל דספקתו תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל, דלהלכה ז"ל יעבור על החמור והר"ן ז"ל יעבור על איסור הקל אע"פ דאינו אנוס ע"י עטת' המנח"ח ז"ל.

הנה טרם נבא לדרון בע"ה בגוף מסקנת המנח"ח ז"ל, מקוים יש להעיר אמאי הוצרך להקדים לסיפוקי הא דפיק"א הוי דחוייה ולא הותרה והרי גם נמצא דהוי גבד' הותרה' אינם נכין הרן ספק כיון דאנוס ע"ז ולא ע"ז.

ע"ש סמו רביה"ק
בעל עטרת ישועה זיע"א
בשנאות
הגה"צ רבי חיים מאיר הורוביץ שליט"א
אבדק"ק דז'יקוב

עטרת זקנים

לקוים נפלאים מוחות רבות' מדז'יקוב ז"ע

מידת האמת אצל צדיקי אמת

ושמ"ה ל' נועמתי להם (נ. ו. ה.). לא נכרתי במדת אמתות שלי כן פירוש רש"י ז"ל.

נראה על דרך מאמרם ז"ל (סוטה מט ע"ב) בעקבתא דמשיחא וכו' והאמת תהא נעדרת. היינו, כי הצדיקים הגם שהאמת בושרת בלבבם, ושואנים את הרשעים עוברי עבירה בתכלית השנאה, עכ"ז יראו לנפשם האמויות אותם ולכחות אותם, מחמת כובד הגלות האומות בעולם אי אפשר להעמיד הדת על תילה. ואדרבה, בכל כרחם שלא ברצונם מוכרחים עוד להחניף את הרשעים, ולחלוק להם כבוד.

והנה יש מהאנשים אשר על ידי זה מטילין דופי בצדיקים, בארמם שאינו צדיק אמת, יען שמחניף את הרשעים. אבל תוכן הדבר לא כן הוא, כי הצדיק הוא מלא אמת, רק שצריך לכסות ולהסתיר את האמת בלא גלגול מה שבלבבו, מחמת רוב המהרשעים עושי רשעה ר"ל.

וזהו: 'וחיה האמת נעדרת', מלשון (יבמות ג' ע"ב) 'העודר בנסכי הגר', שהיא מלשון חפירה, היינו, שצריך לחפור וליחפור ולחפור חפירה, זה תראה ותבין שהצדיק הוא איש אמת, כי בהתגלות לא נראה האמת, כי הוא מכוסה מה חפירת קרקע שמכוסה בעפר, עד כי יחפור בה ויגלה ויקח את העפר, אז ימצא בה מבוקשו. ובעקבתא דמשיחא חוצפא סיג, וגברה יד הרשעים, אז צריך לכסות האמת, ותהא נעדרת.

והנה מציינו באברהם אשר היה צריך לכסות האמת דעיינו, כמו שאמר [בראשית י"ג] אמרי נא אחותי את, פ'ן ירדוני. וכמו כן יצחק היה אובח את עשו, וזו לא היתה אהבה אמיתית, רק כדרך הצדיקים אל הרשעים, שפראין להם כאלו אהבים אותם. וזהו: [בראשית כ"ה] יואהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, היינו, שיצחק היה צד את עשו בפיו, שיהא נדמה לעשו שהוא לו לאוהב נאמן. וכן יקעקע שיהא לבן אמרי אוני ברמות. אבל לא כן קמה שהוה אהב מגלה אמיתת לבבו, כי לא היה ידא משום בריה. ועל רק רמזו בספרים 'ואמ"ת עולה משה' עב"ד חויה', וזהו: 'לא נכרתי במדת אמתית שלי על ידי האבות, רק על ידך יתגלה האמת לעין כל.'

מקרא (אמרי נועם)

מעבדי מלך בשר ודם נלמד כיצד להיות עבדי ה'

ה'ירא את דבר ה' מעבדי פ'רה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הפתחים (י. ט. כ.).

יאמר על פי ששמעתי ויכח הצדיק מהר"מ מרימנוב זצ"ל שאמר כי האדם יוכל לקחת מוסר לעבדות ז' מעבדי מלך בשר ודם אין מהם יעמוד בזויות ועבדות המלך, ומזה יקח אדם לעצמו מוסר אין הוא ירזו עצמו לעמוד בבוך ועבדות מלכו המלכיס.

וזהו: 'הירא את דבר ד' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הפתחים', היינו, כי מעבדי פרעה מלך בשר ודם יוכל הירא את דבר ד' להניס את עבדיו ואת מקנהו, העבדות ומקנה המעשים טובים, אל הפתחים נקרא חרדי לבבו, כי מהם יוכל לקחת מוסר, וכדברי הצדיק הנ"ל.

רמזי הפלאות

והנה חק"י ש' שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדך ובעמך וכו' (שמות ט. ד). ורש"י [את כל מגפתי] למדנו מכאן שמחת בכורות שקולה כנגד כל המכות'. עיין במפרשי התורה על הפסוק שם שיש גורסים ברש"י היא 'מכת ברד'.

ותראה רמז ל' הגירסות, כי התיבות 'כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפתי אל לבך' (שם י. תבות) בגימטריא 'מכאן שמחת ברד שקולה כנגד כל המכות' (שם תלות).

גם 'כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדך ובעמך' (שם תלות) בגימטריא 'מכאן למדנו שקולה מכת בכורות נגד כל המכות' (שם תלות).

תמצית העולה מהדברים

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

תמצית העולה מהדברים

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

אם יאכל שביעית שהיא עבירה קלה מנבלה דינה אלא איסור עשה, האם מותר לו לאכול הנבלה. וכן תלמי בפולנות הא דרבי אב"ד ור"ן ז"ל כיהו אנוס על השחיטה ולא על הנבלה חייב לעבור על איסור השחיטה ולא על הנבלה וכו'.

עטרת המקרא

באורים בפרשה בדרך הפשוט

פרשת וארא

ויאמר משה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה (ו,ט). ויאמר ד' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן יהיה נביאך. והנה מ"מ" זה כבר מוזכר לעיל בפרשת שמות. ויאמר משה אל ד' כי כבד פה וכבד לשון אנכי. ושמ, ודבר הוא לך אל העם, והיה הוא לך פה ואתה תהיה לו לאלהים. וצ"ב למה הוכפל הענין. וכתב שם הרמב"ן (ט,ט), כי עתה לא אמר שידבר אהרן בעבורו רק אל העם, כמו שנאמר, ודבר הוא לך אל העם, אבל לפרעה משה ידבר. ויתכן שיהיה זה לכבוד המלכות. ובסוף חזר משה ואמר הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה (הלפ"ו ו,ט), ונתן לו רשות שלא ידבר גם לפרעה, והיא מעלה למשה, ולכן אמר שם ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך (להלן א.ט.). והנה כאן כתוב "ערל שפתים", ושם "כבד פה" וכבד לשון. ויש להעיר ב' שינויים. א. דהתם נקט לשון כבד

וכאן ערל - אטום. ושנית דשם החסרון הוא בפה ובכשון, ואילו כאן בשפתים "וז"ל רבינו בחיי שם, וכתב רבינו חננאל מה שהזכיר שני דברים כבד פה וכבד לשון, יורה כי משה רבינו לא היה צח הדבור באותיות ושרש"ץ שהן אותיות השניים, והו שמו: "כי כבד פה", גם לא באותיות הלשון שהם אותיות דטלנ"ת, ועל זה אמר "וכבד לשון". ואולי יש לבאר, דהתם סבר משה שאינו ראוי להיות גואלן של ישראל, ולבשר להם לשונות של גאולה (ולוהיא צמלות הפה). כלשון הפסוק ואיש דברים אני, דהיינו שהחסרון הוא בו. ולכן נקט לשון כבדות, שענינה חוסר אפשרות חשיבותו, אלא מצד שפרעה, "ואיך ישמעני פרעה", ולכן נקט לשון ערל - אטום ולשון שפתים, דחסרון בפיצוינות הדיבור יגרום שלא תהיה קבלה מצד המקבל. וזה הקו"ח שעשה מבני ישראל, שהיה חסר להם באפשרות לשמוע.

עטרת הסיידים

ממשנת החסידות על פרשת השבוע

שובו בנים שובבי"ם

במשנת בעל ההילולא מרן רביה"ק בעל העטרת ישועה זי"ע

רמז נפלא רימז רבינו בביאור המסורה בפרשת חוקת וז"ל:

"בפסוק: וכל כלי פתוח כו'. ובמסורה ד'. דין, ואידך 'קבר פתוח גרונום לשונם יחליקו' (תהלים ה'), ואידך 'אשפתו כקבר פתוח' (ירמיה טו), ואידך 'שרשי פתוח אלי מים' (איוב כט ט)."

"נראה כי אמרו ז"ל מה אומנותו של אדם בעולם הזה יעשה עצמו כאלם, יכול אף בדי"ת כן ת"ל צדק תדברון (חולין פט.). והיינו, שאסור לאדם שיהי' פיו פתוח לדבר דברים בטלים וכדומה, אבל בדי"ת כל המוסף משובה.

"וזהו שנאמר: 'וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, היינו, שכלי הדיבור שלו פתוחים בלי מסכה השפתים שהוא כצמיד פתיל אל הפה, ידע ש'טמא הוא', שהאיש הזה הוא טמא ומטומא בכל איבריו, וכוננו על בריית הלשון מכוון גנד בריית המעור. ומפרש המסורה באיזה כלי פתוח איירי קרא, וע"ז אמר: 'קבר פתוח גרונום לשונם יחליקו', היינו, שפיו פתוח כקבר לדבר דברים בטלים, אבל בדי"ת הנקראים מים כי תורה נמשלה למים בהם מותר לדבר. גם אמרו ז"ל בקידושין (ו ע"ב) שדי"ת נקראים חיצים שנאמר חיצו גבור שנונים, וזהו אשר: 'מלא את אשפתו מים', כי כלי החיצים נקראים שיש אשפתו עיי"ש, ונקרא פה המלא תורה בשם אשפתו, שבתוכו חיצים שמרומם לתורה. וזהו שאמר, 'אכל אשפתו קבר פתוח', היינו, באם רוצה לדבר תורה ולהוריק חיצו פתוח, מפי ונעשה הפה כאשפתו, בה מותר להיות הפה פתוח. גם 'שרשי פתוח אלי מים', היינו, בהתורה שנמשלה כמים, בה מותר להיות פתוח. עכ"ל."

תיקון ע"י לימוד התורה, כתב רבינו זי"ע (וירא טו): **"כי יעקר פגם היסוד בא ע"י שמבטל מדברי תורה ואינו עוסק בה, כמו שה' במלחמת עמלק שנפגמה בחינת יסוד ע"י ביטול מדברי תורה, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק ויחננו ברפידים שרפו ידם מדברי תורה. וז"ש ויזבב כן כל הנחשלים, אתון נח"ש מיליה", שהי' הפגם בבחינת יסוד. ומי עוסק בתורה התורה משמרתו, כי התורה נקראת בריית ... העצה והתיקון לזה הוא יקח נא מעט מים, ואין מים אלא תורה (ב"ר פ, ט). ובהו יתקון הפגם וישוב לה למקור הקדושה. אכ"ר."**

ובפרשת יתרו, מרחיב בזה אשר כפי הידוע כי הגאולה העתידה בהם יתגלה כבוד מלכותו ית"ש בעגלא דידן 'אם יתקנו זרע ישראל מה שפגמו בפגם הברית אז תהי' התגלות כבוד מלכותו ית"ש. וזו הנה אנכי בא אליך בעב הענין', רומז כי ענין עולה יוס"ף דוד, רומז להיות יסוד ומלכות כחדא, משיפע עומק. גם אלי"ך בעי"ב הענין עולה קר"י. בעבור שיעו העם, רומז שיקבע נדחיהם... והנה יעקב תיקון הפגם לזה הוא ע"י עסק התורה כי אין היצה"ר שורה אלא בלב פניו מן התורה (ימ"ב טו). וזו ויתן שם ישראל נגד ההר לקבל התורה, ועיי"ז יתקנו את אשר פגמו כי ע"י שמירת התורה לא יתנו את היצר הרע לקרב אליהם... עיי"ש מתק דברות קדשו. ותן לחכם ויחכם עוד.

עטרת ודיבון

תקורים בפרשת השבוע

כפי שכתבנו בשבוע שעבר, נעסוק השבוע בנידון אם יש מקום לצרף לקולא בענייני שביעית את הספק שבקביעת שנת השביעית.

והנה יסוד הסוגיא הוא, דכיוון שדעת רוב הפוסקים שביעית בזמן הזה אינה אלא מדרבנן, א"כ יש לדון בכאן ספיקא דרבנן לקולא. ויודעים דברי הר"ן בפסחים (כג, א מדפי הר"ף) שהקשה מדוע אנו יחייבים להסב בד' כוסות, והרי יש מחלוקת בגמ' אם דין הסיבה נאמר בב' כוסות ראשונות או בב' כוסות אחרונות, וכיוון דהוי ספק בדרבנן לית לן למימר ספק דרבנן לקולא ונפטר לגמרי מדין הסיבה. ות"י הר"ן בשם המפרשים, שכיוון דלא מילתא דטריחא הוא עבדינן לרווחא דמילתא. וא"כ הכא דטריחא מילתא טובא לשמור שמיטה, לית לן למימר ספק דרבנן לקולא ושרי, אמנם הר"ן עצמו כתב שם ליישב באופן אחר, וכתב, דכיוון שאם לך לקולא נמצא שתתבטל לגמרי מצות הסיבה, דזיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא, בכה"ג לא אומרים ספק דרבנן לקולא. ולפי ת"י, וז"ל הכא א"א לנקוט לקולא ותתבטל מצות שמיטה לגמרי. והנה הרלב"ח בסי' קמג, מביא את ב' תירוצי הר"ן, ומשמעות דבריו שם, דס"ל דהעיקר כדעת הרמב"ם ואין כאן ספק שקול, וכל הנדון אינו אלא לחוש גם לשיטת רש"י, ולכן ס"ל דשפיר מצינו למימר ספק דרבנן לקולא ולא לחוש לרש"י, אבל שתתבטל לגמרי מצות שמיטה לית דין ולית דייך.

ובספר שמחה לאיש (להגאון הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל) חיו"ד סי' כו נקט לדינא, דהספק על שנת השמיטה במקומו נובד, ומעולם לא הוכרע, ורק שנהגו כדעת הרמב"ם מבלי להכריע את גוף הספק. וכתב ז"ל, ואתה תחזה, שבשיבת ספק זה כשאנו מעשרים מן היין או מן השכר, אנו נוהגים לומר, ואם השנה הזאת שנת מעשר שני הרי הוא מחולל על פרוטה כסף שבידי עם חמשו וחמש חמשו, ואם השנה הזאת שנת מעשר עני הרינו מפקיר כל נכסי (ואומר כן לפני א' אנשים או לפחות לפני איש אחד) והריני זוכה בו כאחד מעניי ישראל. והשתא אחר שמכנו על דעת הרמב"ם ז"ל לא היינו צריכים לומר ואם השנה הזאת וכו' ואם השנה הזאת וכו' כמסופקים בדבר. אלא ודאי, דבאמת הספק במקומו עומד עד שתקנו לומר ננוסח הזה, וזה הנוסח הובא בהרדב"ן החדשות ס' תשל"א. וכן אני מעיד שכן ראיתי למורי הרב המחבר ס' בני בנימין וזל"ה שכן היה אומר בשעת הפרשת ת"מ מכל הדברים הצריכים, וכמ"ש פרשת הק' [האריז"ל] בשער המצות ז"ל [כ"ה בשער המצות פרשת וילך. אמנם המעיין שם היטב דאי הכרח לפרש שבכל שנה אומר גם מעשר עני וגם מעשר שני, אלא שהרב ז"ל מלמד שם את העם כיצד להפריש, ולכן כתב דאם הוא שנת מעשר עני יאמר מעשר עני, ואם היא שנת מעשר שני יאמר מעשר שני.]

אמנם המהר"ט בח"א סי' פה כתב על מנהג זה וז"ל, ומנהג של בורות הוא זה, אם בזה שמתנים אם שנת מעשר שני או שנת מעשר עני, וכי כלום יש לנו ספק בשנת המעשר הרי הלכה מוחזקת ביד כל ישראל בשנת השמיטה כדעת הרמב"ם ז"ל ואין לפקפק בה כלל.

ובשו"ת אבקת רוכל סי' ד נשאל הב"י על מה שנהגו שלא לברך על פדיון מעשר שני, מה טעמו של דבר. וכתב ע"ז הב"י וז"ל, ומה שתמחה למה אין מברכין על פדיונו, אין בזה מנהג קבוע על פי תיקון שלא לברך עליו עד שיקשה לנו ממנו. ומ"מ אפשר, דלפי שנהגו לפדותו בכל שנה בספק מעשר שני ספק מעשר עני אעפ"י שאין דעתנו נוחה מהמנהג ההוא מפני שכבר עלתה הסכמת כל החכמים ל"ה היום ארבעים או מאהשים שנה וקבעו שנת שביעית בשנה ידועה א"כ כבר ידוע לנו בבירור איזו היא שנת מעשר שני ואיזה היא שנת מעשר עני. מבואר מדבריו, דבומ"מ עדיין נשאר מנהג שלא לברך על הפדיון מכה ספק השנים, ומ"מ נקט הב"י להלכה שלא לחוש לזה. וכן נפסק בשו"ע יוד"ט ש' שלא סעיף קלז שהפודה מעשר שני מברך עליו. וא"כ משמע שהוכרע הדבר ואינו נחשב עוד לספק.

בקובץ 'מוריה' האחרון, נדפס מאמר מהרב אפרים אריאל בקוולד שליט"א, המבקש לשים סוף לספק המדובר. ישנה עיר בדרום ים המלח הנקראת צוער (היום בשטח ממלכת ירדן), ונמצאו בה מצבות משנים קדומות, משנים הסמוכות ממש לחורבן ביהמ"ק [עד היום נתגלו 44 מצבות כאלו]. השנים המצוינות על המצבות האלו נמנות לחורבן הבית ולמניין שנות השמיטה, וממילא ניתן להסיק מתוכן מהו המניין הנכון לשנות השמיטה, וניתן דוגמא לדבר. ישנה מצבה של רבי סימון בירבי, והתאריך הכתוב שם הוא ג' באדר, יום רביעי, שנת 7 בשמיטה, שנת 385 לחורבן [שנת ד' ריד לבריאת העולם]. לפי החשבון 385 מתחלק בדיוק 7. לפי רש"י, שנת 385 היא שנה א' בשמיטה, וא"כ מוכח כדעת הרמב"ם. דא עקא, שחלק מהמצבות מוכיחות דווקא כשיטת רש"י. ישנה מצבה שכתוב עליה 364 לחורבן שנה 1 לשמיטה. לשיטת האוגונים כיון שהמספר הזה מתחלק 7 בדיוק, הרי שנת 2 זו הייתה שנת שמיטה. כמ"כ ישנה מצבה שרשום עליה שנת 2 לשמיטה 407 לחורבן. גם מצבה זו מוכיחה כשיטת רש"י, שהרי 406 מתחלק 7 ולדעת האוגונים שנה זו הייתה שנה 1 לשמיטה. אמנם רוב המצבות כפי הנראה הן כשיטת האוגונים, אבל לכאורה הספק במקומו עומד. ואדרבה, יש להוכיח שכבר באותן קדומות נפל הספק באופן מניין השמיטה.

הרה"ק רבי משולם זושא מאניפולי זי"ע ב' שבט תק"ס

"הרי רבי זושא כיהן כרב באניפולי חמש עשרה שנה, ומדוע תהררו על גדולתו בתורה?!"...
בספר 'אוצר ישראל' מסופר, כי פעם כאשר הסתופף הרבי רבי זושא בצלו הטהור של הרה"ק הרבי רבי שמעלקא מניקלעשבורג זי"ע, ביקש מאת הרב רבי שמעלקא שילמד עמו תורה, באומרו: "זושא אינו יכול ללמוד, בבקשה ילמד עמי כבודו, ונא יתרגם לי כל חיבה ותיבה מהגמרא, כי אינני יודע מאומה"...

הנציא הרבי רבי שמעלקא גמרא מסכת ברכות והתחיל ללמוד עם אורחו: "מאימתי קורין את שמע בערבית" כשהוא מתרגם כל חיבה כפשוטה, הדזעזע הרבי רבי זושא עד שנפל ארצה וזעק: "מי אומר שהפירוש של 'מאימתי' היינו ממי מתחילים, אולי הפירוש הוא 'מאימתי' - מתוך אימה ויראה ורתת וזיע מתחילים לקרות את שמע?"...

כאמור, היה הרבי רבי זושא מייסר עצמו תמיד בתעניות וסיגופים, כשהוא תולה בעצמו כל חטא וחטא שנעשה על ידי הזולת. וכפי שהיה מספר הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, כי כאשר הסתופף בצל הקודש באניפולי, והרבי רבי זושא זקן בא בימים, באחד הימים, בעוד רבי מרדכי נוכח בקודש פנימה, הגיע יהודי אחד ופרץ בבכי ונרא, על כי נכשל בחטאים חמורים, ומבקש הוא מהצדיק דרך תשובה, אלא שהרבי רבי זושא שילחו ואמר לו שיפנה לצדיק אחר. הביע רבי מרדכי את תמיהתו כי רבה, היתכן שאיש יהודי בא לקבל דרך תשובה ומשלים אותו. נענה אליו הרבי רבי זושא: "כשהייתי צעיר יותר, הרי שבמקרה כגון דא הייתי מצוה לאיש לקבל על עצמו קבלה כל שהיא, ואת התעניות והסיגופים שהיה עליו לעשות קבלתי על עצמי, כיום כאשר כבר זקנתני, אין בי את הכח לצום כה הרבה, ולצוות ליהודי שיצום - אינני מסוגל, לא היתא לי ברייה כי אם לשלוח אותו אל מקום אחר".

ביום ב' שבט תק"ס עלה בהטרה השמימה, והוא נטמן סמוך לציון רבו המגיד זי"ע, על מצבתו נכתב: "עובד ה' מאהבה, ושמש ביסורים, ורבים השיב מעוויו".
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אכ"ר.

תועים אל שלחן אביהם שבשמים. הרבי רבי זושא נתוודע תוך כדי הגלות לאורה כי טוב של תורת החסידות, ותדבק נפשו ברועה ישראל המגיד הק' ממזריטש זי"ע, כשהוא גם משפיע גם על אחיו הצעיר הרבי רבי אלימלך שיצטרף אליו, שם במעזריטש היו שני האחים לאריות שבחבורה, וברכות השנים היו לאמורות הגדולים ברקיע שמי יהדות אירופה, והאירו באור תורתם וקדושתם לארץ ולדרים עליה ברחמים.

המגיד ממעזריטש, העתיק את משכנו בערוב ימיו לעיירה אניפולי שבאוקרינה, ולאחר הסתלקותו החל הרבי רבי זושא להנהיג שם את העדה, למרות שמי שהתמנה לשבת על כסאו של המגיד ולהנהיג את עדת החסידים כולה היה אחיו הרבי רבי אלימלך אשר ישב בליזענסק שבפולין, והרבי רבי זושא אף הוא התבטל אליו כעבדא קמי מריה ונסע רבות להסתופף בצלו, אמנם באוקרינה עצמה המשיכו החסידים לקבוע את מקום התוועדותם באניפולי, במחיצת קדשו של הרבי רבי זושא, אשר הפכה למוקד משליה להמוני חסידים מכל רחבי רוסיה, בראשם אנשי מעשה מורמים מעם, כאלו אשר זכו להציק במעד למעטה הפשטות שעטה על עצמו במידתו מידת הענוה ושפלות הרוח, והבינו כי איש אלקים קדוש הוא.

כמו בימים מצדיקי אותו הדור, הסתיר הרבי רבי זושא את גאונותו בנגלות התורה, ולא ראו אותו עוסק בה, כי אם באור הגנוז במצפוניו, כמו שכתב הרמב"ן (בראשית א, א) "עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה". אולם צדיקי דורו העידו עליו כי גם בתורת הנגלה גאון היה, אלא שלרוב חריפותו הצליח להסתיר את הדבר בהסתרה שבתוך ההסתרה.

הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע בעל ה'תינאי' ו'שו"ע הרב' אף כתב עליו "שר התורה", וכאשר נתקשה פעם בהבנת דבר אחד מדברי הרמב"ם, והוא סיפר על כך לרבו המגיד הק' ממעזריטש, הפנה אותו המגיד אל הרבי רבי זושא, לא יכול היה הרבי רבי זושא לסרב להוראת רבו והוא יישב את הדבר הקשה בטוב טעם ודעת. לימים כשהיה הבעל התינאי מספר את העובדה הזאת, היה מוסיף לאלו שהתפלאו לשמע הדברים:

בבית מדרשו של המגיד הקדוש בעיר מעזריטש, מאחורי האח הבוער, על הריצפה המחוספסת, יושב הרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע. גוו שחוח ובגדיו בלויים, זה עתה ביקרו הם בקודש פנימה, ארצה, אך ראשו מגיע השמימה.

שני האחים הקדושים לבית הרווויץ, הרה"ק הרבי רבי שמעלקא מניקלעשבורג זי"ע והרה"ק בעל ההפלאה זי"ע, ניגשים אליו בחדת קודש. זה עתה ביקרו הם בקודש פנימה, ושאלו את פי רב המגיד ממעזריטש: "ילמדנו רבינו, כיצד אפשר לו לבן אנוש לקיים מאמר חז"ל במסכת ברכות (נה, א) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה?'".

"הכנסו נא לבית המדרש, גשו נא לרבי זושא, והוא יבאר לכם" - הורה להם המגיד.

זמן רב לקח להם לחפש את הרבי רבי זושא, עד שמצאוהו שם שמון מאחורי התנור, הם הציעו לו את השאלה אותה הפנה הרבי רבי זושא השתומם והסחיק לפי תומו: "כנראה לא שמעתם נכון, אינני יכול לבאר לכם זאת, מאחר ומעולם לא אירע לי שום דבר רע"...

כך השיב להם אותו צדיק נשגב, אשר כל חייו היתה חטיבה אחת של דוחק, עוני ויסורים, אמנם הוא קיבלם באהבה רבה. עניו היה הרבי רבי זושא מכל האדם אשר על פי האדמה, עד שהצדיק עליו את הדין, ואף הוסיף לסגף עצמו בסיגופים שונים, כשהוא תולה בעצמו את חטאי שאר בני דורו.

את כל ביקש המגיד הגדול להראות להם לתלמידיו, זהו האדם הגדול בענקים אשר מוכן על הרעה כשם שמברך על הטובה, מתבטל הוא כולו לאביו שבשמים, באהבה רבה ואהבת עולם אשר מים רבים לא יוכלו לכבותה ונחרת לא יטפוחה.

ooo

הרה"ק רבי משולם זושא זי"ע נולד בשנת ת"ץ, לאביו החסיד המרומם רבי אליעזר ליפמאן זצ"ל. כבר מגיל צעיר עלה ונתעלה על במתי התורה והיראה הטהורה, וברבות הימים יצא למסע דודים, יחד עם אחיו הקדוש הרבי רבי אלימלך מליזענסק זי"ע. הלא היא ה'גלות' המפורסמת של הני תורי צנתורי ודהבא, במהלכה ליקטו ניצוצות קדושים מבור שביים, והשיבו בניים

עטרות של שבליים פלאות ופרפראות

תיאור נורא מביקור משה ואהרן בבית פרעה

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרַעֲהוּ (ו, 1).

תיאור מופלא על ביאתם של משה ואהרן לבית פרעה מובא במדרש (ליקוט שמעוני, דמז קפא):

"כשבאו משה ואהרן עמדו לפני פרעה, והיו רואין שהם דומים למלאכי השרת, ורום קומתן כארזי לבנון, וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי חמה, וזקנות שלהם כאשכולות תמרה, וזיו פניהם כזיו החמה, ומטה האלקים בידם, שחקוק עליו שם המפורש, ודיבור פיהם כאש שלהבת. מיד נפל פחדם עליהם, והיו ארבע מאות פתחים לפלטרם של פרעה, ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות, ולא היתה בריה יכולה ליכנס שם עד שהיו מאכילין אותם בשר שלא יהו מזיקין אותו, וכשבאו משה ואהרן נתקבצו כולם וסובבים ומלחכין רגליהם, והתחילו ללוותם, עד שבאו לפני פרעה, וכל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם, וזיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם. באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו ונכנס לבית הכסא, ונזדמנו לו שנים עשר עכברים והיו נושכים אותו בכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה, עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות, ואחר כך חזר וישב על כסאו ונתחזק לבו,

למעלה 'ועתה שלח העז את מןקנ' וגו', י"ל דכך היתה הנבואה דאם יהיו בבית לא ירד עליהם הברד ולא יזיקם, ולא משום דהבית היה שמירה לענין הברד, רק דמעיקרא לא ירד עליהם הברד כלל. נמצא דמה שהבית הציל מהברד אין זה לפי שגג הבית היה מסתור להם מהברד, דאדברה לפי חזוק הברד היה בכוחו אף לשבור הבתים, אלא ההצלה בביתו היא כיון שנאמר שבבתים לא ייאה ברד, הרי לא ירד כלל ברד על מקום זה, ולפי זה אפילו היה פתח פתוח בגג הבית, מ"מ כל שלא ניטל שם בית מיניה לא ניתן עליו הברד".

ובזה נראה ליישב, כי הנה לכאורה עוד צריך להבין אין יתכן לכנס כל צאנם ובקדם תחת קורת גג ביתם, וכי היה מספיק ביתם להכניס את כל מקניהם, אמנם למבואר הדכל תליא בשם בית, דכל היכא דשמו בית לא ירד שם ברד כלל, אי"כ באמת לא הוצרכו להכניס כל בהמתם אל בתיהם, והיה סגי אם יעשו שבהלכה ש' לזה דין בית ע"י לבוד וגוד אסיק ושאר הלכות, ודבר זה כבר בקל יתכן לעשות. ומהשתא הרי ניחא היטב הדמצרים לא הכניסו בהמתם לבתים, לפי דלא האמינו שיתכן דבר כזה, שבית שמושל מכל צדדיו יש בו כדי להגן על צאנם מהברד, ואילו להכניס בהמתם אל בתיהם ממש אין די מקום להם, ורק הירא את דבר ה' האמין שאמנם יתכן דגם דין בית יש בו הצילה, ולכן נאמר עליו הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים, ודפחתי.

אמר למשה ואהרן: 'מי אתם, ומאין באתם, ומי שגרכם אצלי, אמרו לו: 'אלקי העברים שלחני אליך, שלח את עמי ויעבדוני, מיד אמר: 'לא ידעתי את ה', מעולם לא שלח לי אגרת שלום, ולא הביא לי דורון!..."

מדוע רק הירא את ה' הציל את ממונו

הִירָא אֶת דְּבַר ה' מַעֲבָדֵי פְרַעֲהוּ אֶל הַבְּתָיִם (ט, 6).

ביאור נפלא מובא על פסוק זה בשם מהגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל מראשי ישיבת קול תורה. כי הנה יש להעיר וכי צריך להיות ירא שמים בשביל לשמור על המקנה, והלא המה ראו זה כמה וכמה פעמים אין שהמכות שהזהיר עליהם משה רבינו ע"ה אכן התקיימו בהם, וכי אין אדם בהול על ממונו לחשוש ממכת הרג ואבדן.

ואמר, על פי מה שמובא בחידושי הגרי"ז מבריסק זי"ע לכאר הכתוב במכת ברד 'ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל בהמה ועל כל עשב שהדה' וגו', וז"ל: 'תראה כי הברד לא ירד רק במקום שהיה שם אדם או בהמה או עשב שהדה, דאם לא כן למה פרט הכתוב, הלא פשיטא כשהברד יורד יורד על כל מה שימצא, וכן מה שנאמר